

Abelias innspill til ny folkehelsemelding

Abelia er NHOs landsforening for kunnskaps- og teknologibedrifter, med ca. 2.700 medlemsbedrifter med over 55.000 ansatte over hele landet. Abelia har medlemmer innen blant annet teknologi, undervisning, forskning, konsulenttjenester, innovasjonsselskaper, ideelle virksomheter, kreative virksomheter og interesseorganisasjoner. Gjennom ny kunnskap og teknologi bidrar de til fornying av norsk næringsliv, omstilling i offentlig sektor og løsninger som bidrar til bedre folkehelse og til realisering av bærekraftsmål.

Innledning og hovedbudskap

Folkehelse er blant samfunnets viktigste temaer å adressere. Klarer vi å styrke innsatsen for folkehelse vil det gi positive effekter også for andre politikkområder. Samtidig er folkehelse et krevende område å jobbe med, da feltet er omfattende og komplekst. Feltet er i stor grad også koblet og integrert mot andre store samfunnsutfordringer som bærekraft og klima. Nær sagt enhver politisk beslutning kan i noen grad ha påvirkning på folkehelsen. For eksempel spiller luftkvalitet, bomiljø, utdanning og arbeidslivsforhold inn på effekten av folkehelse.

Det mangler ikke gode intensjoner knyttet til folkehelse, men det gjøres for lite og det jobbes for sakte. Effekten av mange enkelttiltak er gjerne små, skrittvisse løsninger. Vi tror det i arbeidet med en stortingsmelding er nødvendig å se bredere på muligheten for innovasjon i utformingen av folkehelsepolitikken. Vi avgrenser derfor vårt innspill mot å adressere slike overordnede problemstillinger som vi mener meldingen bør ta tak i. Underveis gjennom meldingsarbeidet bidrar Abelia og våre medlemmer gjerne med ytterligere innspill og konkretiseringer langs disse linjene.

Sektorprinsippet veier tungt i norsk politikk. Det har sine styrker og sine svakheter. Det vi kan være helt sikre på, er imidlertid at folkehelsemålene krever koordinering på tvers av gamle sektorinndelinger og myndighetsstrukturer. Det er ikke nok med sektorvise planer og tiltak, når man skal løse problemer som utfordrer hele det politiske og administrative systemet. En viktig oppgave med folkehelsemeldingen bør derfor være å skissere hvordan vi nå må skape kraft i samspillet mellom regjeringen, kunnskapsmiljøene, næringsliv, det offentlige og ideelle organisasjoner.

Etter vårt syn bør meldingen ha transformativ helsepolitikk som kobler sektorene bedre sammen, og som vil innebære å:

- Sette en klar og tydelig retning for folkehelsepolitikken
- Etablere virkemidler som åpner opp for og lar oss lære fra et mangfold av aktører med ulike perspektiver
- Sikre politisk innovasjon og nye former for koordinering i utvikling av feltet
- Kultur og virkemidler for å teste, eksperimentere og forutsi bedre

Bakteppe

Norge står overfor betydelige utfordringer i årene som kommer knyttet til videreføringen av et bærekraftig velferdssamfunn. Både nasjonalt og internasjonalt stiger helseutfordringene både i absolutte

tall og som del av økonomien. Psykiske og nevrologiske sykdommer vil høyst sannsynlig dominere sykdomsbildet frem mot 2050, sammen med økning i kroniske lidelser og livsstilssykdommer. En sentral utfordring vil være hvordan videreutvikle velferdsmodellen vår slik at den står seg også i fremtiden.

Det er en åpenbar økonomisk oppside ved å holde folk friske så lenge som mulig. Vista Analyse har for eksempel anslått at en økt satsing på forebygging kan gi en årlig samfunnsøkonomisk gevinst på hele 80 milliarder kroner¹. Det vil styrke den generelle folkehelsen og gi økt rom for avansert behandling til de som virkelig trenger det.

Det ligger derfor et stort utnyttet potensial i forebygging og hverdagshelse. Ulike former for tidlig innsats kan bremse utviklingen av kostbare diagnoser. Ny forbrukerrettet teknologi kan endre premissene både for forebygging og behandling. Dette vil gi bedre livskvalitet for flere, og er en forutsetning for å kunne redusere trykket på helsetjenestene.

En mer transformativ folkehelsepolitikk

Folkehelse er et område der mangel på koordinering og samarbeid på tvers av departementene fremstår som utfordrende. En ny og bredere folkehelsepolitikk bør bidra til større effekt gjennom å jobbe på tvers av sektorer og aktører, og at vi utvikler flere radikale og helhetlige løsninger. Målet må være støtte opp om aktiviteter som leder til systeminnovasjon. Det vil si helhetlig transformasjon, kultur, strukturer, verdikjeder og økosystemer.

Det faglige rammeverket for dette er i store trekk på plass, bl.a. gjennom politikktutvikling i OECD og EU det siste tiåret og gjennom utvikling av det akademiske feltet 'transformativ innovasjonspolitik', også kjent som 'tredje generasjons innovasjonspolitik'. Transformasjonssvikt handler om det faktum at mange nasjonale og internasjonale samfunnsutfordringer er så store og gjennomgripende at de ikke er mulig å løse uten koordinert og langsiktig samarbeid mellom sektorer og interessenter. Folkehelseutfordringene og FNs bærekraftsmål er typiske eksempler.

Sektoriseringen og sentralstyringen av staten holder oss igjen fra å legge til rette for innovasjon som oppstår i samspill mellom ulike kreative og konkurrerende krefter. Politisk koordinering må innebære å skape, tiltak, reguleringer, rammeverk og strukturer som bidrar til å utvide beslutningsgrunnlag til å systematisk involvere andre fagområder, departement (horisontalt) og ulike nivåer, kommuner, regioner og nasjonalt (vertikalt). Politisk koordinasjon må bidra til å forebygge stivhengighet, aktivt bryte ned siloer og skape insentiver for å ta for eksempel en kostnad fra et annet politikkområde med i helsepolitiske kostnadskalkyler. Vi trenger derfor nye strukturer for å anerkjenne og lære fra et mangfold av aktører med ulike perspektiver. Slike strukturer kan bygges inn ved hjelp av politikk.

Missions og systeminnovasjon som metode

Folkehelseutfordringen er som nevnt sektorovergripende. Utfordringene er derfor både komplekse og vanskelige, noen ganger umulige, å bryte ned i stadig mindre delmål som en individuell aktør har evnen eller ansvaret for å løse.

For å nå de overordnede målene er vi nødt til å skalere opp fra enkelttiltak til å endre systemer og rammeverk for hvordan vi opererer og samhandler. Vi trenger derfor prosesser og finansiering som bidrar til systeminnovasjon, altså innovasjoner som kan forandre alt fra samfunnsområder til hele næringer.

I EU er missions identifisert som et verktøy for å samle krefter og sette retning for innovasjonsarbeidet. En missionsorientert arbeidsmetode med klare prosesser tar sikte på systemendring. Aktører fra forskjellige sektorer, bransjer og fagområder samles rundt dristige, inspirerende og målbare mål.

Utfordringene krever at vi i større grad må jobbe i det man gjerne omtaler som 'økosystemer', av samarbeidende eller konkurrerende aktører. Dette innebærer en større grad av privat/offentlig-samarbeid og at løsninger eies på tvers av etablerte organisasjoner og grenser. Det er viktig at vi klarer å frigjøre oss fra tradisjonelle tankesett rundt eksisterende silobaserte virkemidler, slik at nåværende barrierer ikke fortsetter å hemme utvikling av nye løsninger. Dette krever nytenking og innovasjon i alle forvaltningssystem, og er noe som må adresseres særskilt i folkehelsemeldingen.

Organisere på nye måter

Pårørende spiller allerede en sentral rolle i dagens velferdsmodell. Rundt 800 000 personer er til enhver tid i en situasjon der de hjelper en eller flere syke eller eldre i egen familie eller omgangskrets. Verdien av disse rundt 110 000 årsverkene er formidabel. Gjennom digitale løsninger kan vi bedre trekke på samfunnets samlede omsorgsressurser. Et eksempel på det er Nyby, som utvikler en plattform for å organisere tilbud og etterspørsel etter praktisk bistand og enkle helsetjenester på nye måter. Slik kan man både løse kapasitetsskranke i de offentlige organisasjonene, og skape meningsfull hverdag for mennesker som ellers faller utenfor arbeidsmarkedet.

Frivillig sektor er en viktig innovativ kraft både i Norge og internasjonalt. Sektoren sysselsetter og engasjerer svært mange mennesker med mange forskjellige sosiale bakgrunner, evner og ideer. Sektoren vil spille en viktig rolle i folkehelsearbeidet gjennom sosial inkludering og nytenkning og det er svært viktig at frivillig sektors rolle anerkjennes og videreutvikles.

Kompetanse og mobilisering

Det er liten tvil om at de utfordringene vi står overfor krever kompetansebygging, på nær alle nivåer og sektorer i samfunnet. Folkehelsemeldingen bør adressere dette behovet og identifisere målrettede tiltak.

Helse er allerede det største forskningsområdet i Norge, og samlet forskes det for mer enn ni milliarder kroner årlig. Størstedelen skjer i helseforetakene, mindre enn en milliard i kommunehelsetjenesten. Til sammenligning har kommunehelsetjenesten og fastlegeordningen til sammen større omsetning enn spesialisthelsetjenesten. Dette er en skjev fordeling og folkehelsemeldingen bør også bidra til å rette opp dette.

Mer forskning på forebygging, tidlig intervensjon og på psykisk helse er nødvendig. Psykisk uhelse pekes av mange på som den store bekymringen, ikke minst fordi det er sterkt økende hos barn og unge og fordi vi har så lite systematisk kunnskap om hvorfor det øker og hvordan vi kan forebygge og avhjelpe. Forskning hvor kunnskapen tas i bruk og følges av tiltak underveis, er nødvendig for å snu en veldig bekymringsfull utvikling. Løsningen er ikke å sette inn flere psykiatere og psykologer – de finnes heller ikke – men å finne ut hvorfor sykdom oppstår og hvordan den kan forebygges, samt effektiv behandling. Det krever forskning og det krever felles satsing på tvers av sektorer og samfunnsområder. Disse utfordringene kan være egnet som en egen mission/samfunnsoppdrag.

Den praktiske utforming av meldingen

Stortingsmeldinger, proposisjoner og handlingsplaner har litt for ofte en tradisjonell utforming, der den sektoriserende staten preger både utarbeidelse, valg av tiltak og oppfølging etter politiske vedtak er fattet. Ulempene med dette er at prosesser som krever samordning på tvers av sektorer enten stopper opp, eller blir prisgitt interessen hos de minst ambisiøse sektormyndighetene.

Når målet er å få til noe radikalt annerledes bør derfor også selve politikkutviklingsprosessen bære preg av det. Vi må bygge ned hindrene som ligger i sektortenkningen og legge bedre til rette for helhetstenkning. Samordningen på tvers av departementene må gjøres bedre enn før, og her vil Abelia anbefale at regjeringen tar lærdom av arbeidet med korona-krisen; her har alle sektorer dratt i samme

retning på en helt annen måte enn det som er vanlig i norsk politikk. Krisens positive sidevirkning må gis varig virkning også i departementsfellesskapet.

Vi håper derfor at denne meldingen kan bidra til å demonstrere innovasjonsfremmende systemtilnærming i praksis, ved å etablere samhandling rundt de utfordringer som skal løses, og mellom alle aktørene som bør være involvert. Systemisk tilnærming kan bidra til å skape forståelse både for hva som skal til, og hvordan vi må omstille oss. Dette kan fremskynde omstillingen og skape bedre samhold og forpliktelse rundt de mål som skal oppnås.

Vennlig hilsen,

Øystein E. Søreide

Administrerende direktør

Nils-Ola Widme

Næringspolitisk direktør